

na več mestih). Leta 1985 je JAZU prvič izdala celotni prevod Benovega dela v seriji »Djela znanosti Hrvatske« zv. 1. Prevod je odlično oskrbel Žarko Muljačić.

Nova izdaja, ki jo je v Dubrovniku po 531 letih nastanka rokopisa izdal Dubrovački trgovačko-turistički sistem, je značilna po tem, da je vzporedno z reprintom objavljen tudi že omenjeni hrvaški prevod Žarka Muljačića. Anđelko Runjić je napisal kratko spremno besedo o avtorju in njegovem delu in dodal temeljite opombe. Brez dvoma predstavlja izdaja odličen pripomoček vsakomur, ki ga zanima razvoj ekonomske znanosti, lahko pa služi tudi kot priročnik za poznavanje tedanjih razmer, predvsem značilnosti dubrovniške kulturne sredine. Delo je namreč napisal eden najvidnejših in najuspešnejših predstavnikov tedanje trgovske in duhovne elite srednjeveškega Dubrovnika, ki se je pri pisanju spisa opiral na izkušnje in praktično znanje, pridobljeno v dolgoletni trgovski aktivnosti. Delo je torej prvovrsten dokument svojega časa.

Ignacij Voje

OB DVESTOTI OBLETNICI FRANCOŠKE REVOLUCIJE

(Nekaj novih zgodovinskih objav)

Dvestota obletnica francoske revolucije je v letu 1989 na ta dogodek še posebej opozorila. Pariz je bil prizorišče velike proslave, na obletnico so opozarjali tudi domala vsi najvidnejši evropski in svetovni časopisi. Objavljene so bile številne študije in knjige, ki posredujejo najnovejša spoznanja. Gledanje z dvestoletno distanco kaže francosko revolucijo v marsičem v novi luči. Njen zgodovinski pomen ni v ničemer zmanjšan, le da so se spremenila njena ovrednotenja.

Slovenci sicer nismo dobili obsežnih novih del o francoski revoluciji, čeprav je tudi pri nas vsaj po vojni bil njen pomen zelo poudarjan. Širši javnosti je dogajanje francoske revolucije iz najnovejših evropskih in svetovnih vidikov predstavil **dr. Peter Vodopivec** v enajstih nadaljevanjih v Dnevniku pod naslovom »V začetku je bila Bastilja. Francoska revolucija iz razdalje 200 let.«¹ Gotovo je posebne pozornosti vredna njegova ugotovitev, da »se zdi ob nepregledni množici knjig in razprav (našteli so jih na tisoče), ki obravnavajo francosko revolucijo in so izšle samo v zadnjih treh/štirih desetletjih skoraj neverjetno, kako postaja v zgodovini — dvesto let po napadu na Bastiljo — sporno skoraj vse: od tega, kdaj se je revolucija začela, do tega kdaj se je končala. Od tega ali je bila ena sama, meščanska revolucija, do tega ali jih je bilo več: parlamentarna, plemiško-meščanska na ravni državnih ustanov, mestna ljudsko-plebejska v mestih in kmečka na podeželju. In končno: pod vprašaj je postavljena sama »buržoazna« — meščanska narava francoske revolucije, saj kot vse bolj kažejo novejša raziskave, revolucionarni dogodki v letih 1789—1794 niso zagotovili prevlade kapitalističnega podjetništva in gospodarstva, temveč so napovedovali sistemski prevrat, ki ga je Francija lahko polno zaživela šele po letu 1830.« Ugotavlja tudi, da se »zgodovinarji danes v veliki večini strinjajo, da je bila francoska revolucija epohalni zgodovinski dogodek, toda hkrati močno razlikujejo ob vprašanju, v čem je njen epohalni zgodovinski pomen.«²

Nasprotujoče so si sodbe o jakobinski republiki. »Dvaindvajsetmesečno obdobje jakobinske republike (tako imenovane po vodilni politični skupini jakobincev) je bržčas najbolj sporno obdobje francoske revolucionarne preteklosti. Del, zlasti socialistično in komunistično usmerjenih zgodovinarjev, ga ima za vrhunec francoske revolucije, njen socialni in demokratični vrh. Drugi del, posebej liberalnega, ideološko manj opredeljenega, k antropološki problematiki usmerjenega zgodovinijsja ga ocenjuje kot odmik od načel leta 1789 in napoved tragičnih zlorab socialnoosvobodiljskih gesel v 19. in 20. stoletju.« Nova vprašanja se postavljajo tudi ob pojmovanju odnosa francoskega ljudstva do revolucije. »In razdeljeno je bilo francosko ljudstvo, ki ga je ločeval vse globlji prepad med mestno, k malolastniškemu egalitarizmu usmerjeno revščino ter na tradicijo in zemljo vezanim kmetstvom. Zgodovinijsje je bržčas predolgo posevčalo pozornost predvsem prvi, ki je postajala glavni pobudnik revolucionarnih ukrepov in sprememb. Toda danes se vse bolj uveljavlja prepričanje, da zaostali in konservativni francoski kmet v Vandéeeji ali Bretanji ni bil nič manj francosko ljudstvo kot pariški ali lyonski »sansquillot«. Protirevolucija v tem smislu ni bila le rezultat plemiške in duhovniške propagande, temveč tudi rezultat povsem konkretne francoske socialne resničnosti, ki ni dovoljevala prehitevanja zgodovine.«³

V slovenskem prevodu smo leta 1989 dobili prevod knjige **Walter Markov** in **Albert Soboul**: »Velika revolucija Francozov.«⁴ Oba avtorja sta mednarodno priznana

¹ 5. julij — 17. julij 1989.

² Dnevnik, 6. 7. 1989.

³ Dnevnik, četrtek, 13. julija 1989.

⁴ Walter Markov, Albert Soboul, Die große Revolution der Franzosen, Akademie-Verlag, Berlin, 1973, 332 strani. V slovenščino prevedel Dušan Voglár, dopolnila za slovensko izdajo dodal Walter Markov, Ljubljana 1989.

strokovnjaka za francosko revolucijo. Vendar pripadata skupaj z A. Mathiezom in Georgesom Lefebvrom med zagovornike strukturalnih vzrokov revolucije. V skladu z marksističnimi naziranjmi je v knjigi še posebej poudarjena razrednobojna komponenta francoske revolucije, ki je v sodobnem zgodovinopisju že dokaj relativizirana. Knjiga je faktografsko bogata, predvsem v predstavljanju poteka revolucije v Parizu. Komaj opaženo pa ostaja dogajanje v ostalih delih Francije, v kolikor dogodki niso povezani s »kontrarevolucijo«, ki pa je tudi dokaj enostavno »marksistično« predstavljena. Knjiga prinaša tudi bibliografijo, večji del, razumljivo, izšlo pred prvim izidom knjige.

Leta 1989 je bila v slovenščino prevedena knjiga **Michel Vovelle**: »Kratka zgodovina francoske revolucije: družbena gibanja in prelom mentalitet«.⁵ Knjižica prinaša kratek in zgoščen pregled poteka revolucije, predstavitev zgodovinopisja o francoski revoluciji, predstavitev zgodovine mentalitet v času revolucije, bibliografijo in časovni pregled poteka revolucije.

Vlasta Jelusič je v razpravi »Ženske v francoski revoluciji« opozorila na žensko vprašanje, o katerem sicer zgodovinopisje o francoski revoluciji ne govori prav obširno.⁶

Z izdajo knjige **Die Französische Revolution**⁷ opozarja založba **Ploetz** na aktualnost in pomen francoske revolucije tudi še za današnji čas. Z njo je želela predstaviti francosko revolucijo ob njeni dvestoti obletnici na čim bolj poljuden, kljub temu pa dovolj strokoven način. Priznati moramo, da ji je to uspelo. Knjiga nam nudi dober sistematičen pregled revolucije. Ta je predstavljena v kronoloških in sistematičnih poglavjih, ki obravnavajo temeljne probleme. Posamezna poglavja so napisali različni avtorji. Podroben kronološki pregled revolucije prinaša knjiga v pregledni tabeli. V posameznih rubrikah je predstavljeno dogajanje v Parizu, na podeželju, na področju kulture in odnosov z zunanjim svetom ter sosednjimi državami. Poglavja so koncipirana tako, da predstavljajo osnovni zgodovinski potek, ob tem pa nove koncepte razlag in tolmačenj. K nazornosti tolmačenj veliko pripomorejo viri, ki zajemajo dobršen del knjige in so tesno vtikani v tekst. Pisani viri so podani v nemškem prevodu, kot zelo nazoren vir pa služijo tudi slikovne ilustracije iz tistega časa, ki nam čas dogajanja tudi na ta način približajo. Slike so opremljene s podrobnimi podatki in razlagami. Na koncu nam knjiga prinaša najnovejšo literaturo o francoski revoluciji.

Hans Ulrich Thamer predstavlja pod naslovom »Začetki in vzroki francoske revolucije« razmere v državi pred revolucijo. Zavrača mit o popolnih revolucionarnih spremembah na gospodarskem in družbenem področju, po katerem bi naj leta 1789 fevdalni družbeni red zamenjal kapitalizem in plemstvo buržoazija. Opozarja, da je bilo v drugi polovici 18. stoletja v Franciji še vedno 85 % prebivalstva kmečkega. To je bilo še vedno neposredno izpostavljeno naravnim nesrečam in slabim letinam. Na podeželju tudi ni bilo ostre meje med fevdalnimi posestvi plemičev in posesti meščanov. Oboji so vlagali v zemljo, medtem ko je delovno silo predstavljalo kmečko prebivalstvo. Na podeželju pa so se tudi že širili industrijski obrati, v katere so prav tako vlagali plemiči in meščani. Življenjske razmere v državi se v osemnajstem stoletju tudi niso slabšale ampak izboljševale, o čemer med drugim priča tudi rast prebivalstva. Leta 1720 je Francija štela še 23 milijonov ljudi, leta 1740 24 milijonov, na predvečer revolucije pa se je število prebivalstva že povzpelo na 28 milijonov. Prebivalstvo je najbolj naraslo v letih 1745—1770. Osemdeseta leta so bila krizna leta, zadnja leta pred revolucijo predvsem zaradi slabih letin. Povečano število prebivalstva je to krizo samo še zaostrovalo. Povečevala se je brezposelnost, naraščala pa so tudi nasprotja med mestom in vasjo. V mestih je namreč prevladal velik del uživalec kmečkega dela, tako meščanskega kot plemiškega stanu. Uradno je stanovska ureditev obstajala, praktično pa niti plemstvo niti meščanstvo nista bila znotraj sebe ne socialno in ne ekonomsko enotna.

V meščanskih vrstah je vladalo še nezadovoljstvo druge vrste. V desetletjih pred revolucijo se je povečalo število šolanih ljudi, ki pa so jim že bila vrata v službe in s tem vrata za družbeni vzpon zaprta. Večina delovnih mest v akademijah in uradniških mest je bila že zasedena. Mnogi so postali priložnostni pisci v časnikih, sestavljalci pamfletov in so si s tem pridobili velik vpliv na javno mnenje. Finančna neučinkovitost države je vzbujala v vrstah bogatega meščanstva strah pred bankrotom države in s tem strah za lasten kapital. V krizi pa je bil tudi absolutizem, ki je dotlej uravnaval ravnotežje v državi. Vsi ti najrazličnejši momenti so pripravljali ugodna tla za izbruh revolucije in ne sama razredna nasprotja.

⁵ Ljubljana 1989, 123 strani. Prevod: Neda Pagon. Prevedeno po: »Breve storia della rivoluzione francese. Universale Laterza. Bari 1979.

⁶ Problemi in eseji 8—10, 1990, str. 25—42.

⁷ Herausgegeben von Rolf Reichardt. Mit 39 Abbildungen. Verlag Ploetz Freiburg—Würzburg 1988, 335 strani.

Rolf Reichardt predstavlja mestno revolucijo pod naslovom »Mestna revolucija kot politično-kulturni proces« in poudarja, da je francoska revolucija iz leta 1789 doživela tako velik uspeh in odmev v svetu ob geslih svoboda, enakost, ki sta v tej revoluciji pridobili pomen mesianizma in se širili po Evropi tako ob koncu 18. stoletja kot tudi v naslednjih stoletjih. Takega odmeva ni doživela nobena od dotakratnih revolucij (nizozemska, angleška, ameriška). Ko se sprašuje po *sili, ki je revoluciji dajala zagon*, opozarja na podlagi virov na velik pomen, ki ga imelo javno mnenje. To je zajelo v mestu široke plasti prebivalstva na takrat nov način komuniciranja s pomočjo pisane in ilustrirane besede.

Tradicionalno so bile v hierarhičnem redu starega režima (to pa ne velja le za Francijo) vse politične odločitve monopol določenih, največkrat privilegiranih korporacij, v zadnji instanci absolutnega vladarja. S francosko revolucijo je bil proces odločanja postavljen na glavo: v sicer tendenciozno egalitarni družbi bi naj imeli vsi državljani možnost v svojih občinah in na državni ravni v prostem natečaju, z volilno udeležbo in pravico biti izvoljeni v vse službe, uravnjavati državo kot svojo lastno zadevo. To pa se ni dogajalo postopoma, temveč takoj, spontano, izvojevano z lastno močjo, kar je pri najširših plasteh vzbujalo nepopisno navdušenje. Tako se je v novi politični kulturi uveljavil princip politične vladavine z ljudstvom in za ljudstvo v nacionalnem merilu in je veljal do konca kot osnovna legitimacija in cilj revolucionarne politike. V tej politični kulturi je tudi docela zmagal nov komunikacijski sistem: mreža shodov in klubov, časnikov, letakov, ilustriranih letakov, pesmi in drugih medijev informiranja. Vse to je lažje in učinkoviteje dosegalo najnižje socialne plasti. V nadaljevanju avtor spremlja potek revolucije v Parizu.

Posebno poglavje je posvečeno kmečki revoluciji, ki je bila v zgodovinopisju o revoluciji dolgo časa v senci premise meščanske revolucije proti plemiškim privilegijem in absolutni monarhiji. Revolucionarno vrenje se je širilo tudi med kmeti. Vendar revolucija še zdaleč ni zadovoljivo odgovorila na probleme kmeta in malega posestnika. Nasprotja med mestom in vasjo so se v času revolucije samo še povečevala.

Michael Wagner v poglavju »Protirevolucija« prav tako opozarja, da je to poglavje šele v zadnjem času deležno večje pozornosti. Ugotavlja, da za revolucijo nista bila toliko nevarna protirevolucionarno usmerjeno plemstvo in duhovščina, katerih odpor je bil do leta 1792 že zlomljen. Veliko bolj nevarni so bili odpori kmetov, meščanov in obubožanega plemstva v srednji Franciji. V številnih okoljih je namreč revolucionarna zakonodaja prinašala večje koristi meščanom, ki so bili tudi lastniki zemljišč, kot kmetom samim. Kmetje so imeli tudi zelo majhne možnosti pri nakupovanju državnih posesti pri razprodajah v konkurenci z meščani. Kmečko prebivalstvo je z nezadovoljstvom sprejemalo cerkveno zakonodajo. Protirevolucijo v Vendéji je izzval vojaški nabor, v letu 1794 pa je nasprotja še zaostrovala brutalna represivna politika, s katero so revolucionarne oblasti obračunavale z nasprotniki. Brez izjeme so pobijale odrasle, starčke in otroke. V posebnem poglavju so predstavljene revolucijske vojne s sosednjimi državami, učinki vojn in vpliv vojaštva na potek revolucije.

V drugem delu razprav »Vpliv revolucije na posameznih področjih« so predstavljene razmere, spremembe in učinki v pravu in ustavni ureditvi, revolucionarna gospodarstva in socialna politika, položaj žene in družine v revoluciji, cerkev, kler in religija, umetnost in revolucija ter jezik in literatura. V zadnjem poglavju je opisan vpliv revolucije izven Francije v Angliji, Italiji, Švici in v nemških deželah.

Vpliv francoske revolucije v Avstriji in avstrijskih deželah, tako tudi v naših, v tem delu ni posebej predstavljen, pač pa nam ga osvetljuje knjiga: **Helmut Reinalter**: Oesterreich und die Französische Revolution.⁸ Glavni poudarek je namenjen jakobinskemu gibanju v avstrijskih deželah. Jakobinsko gibanje (za takšno so ga označevale predvsem oblasti v času preganjanj pod cesarjem Francem II.) je izhajalo iz reformnega gibanja v času cesarja Jožefa II. in deloma njegovega naslednika Leopolda II.

Čas vladanja cesarice Marije Terezije in Jožefa II. je bil zaznamovan s prizadevanjem obeh vladarjev po reformah. Reforme so zajele domala vsa področja družbene življenja: centralizacijo birokracije, spremembe v upravi, izključevanje mestnih in deželnih samoupravnih organov iz sistema političnega odločanja, uvajanje splošne šolske obveze in državnega šolstva, poenotenje prava, odpravo osebne odvisnosti in uvedbo verske tolerance. Na novo je bilo urejano razmerje med Cerkvijo in državo, popuščala je cenzura. Vse to je zmanjševalo možnosti za revolucijo, obenem pa vključevalo veliko število reformno usmerjenih ljudi. Vendar reformni prosvetljeni absolutizem ni uspel premagati fevdalizma na socialni ravni. Delne uspehe je dosegel pri odpravljanju pravnih in ekonomskih privilegijev plemstva. Meščanstvo je ostajalo še naprej zapostavljeno. To je nekatere radikalne demokrate le navdajalo z mislijo, da bo fevdalne strukture mogoče zlomiti le s političnim bojem. Zahtevali so politično

⁸ Oesterreichischer Bundesverlag, Wien 1988, 235 strani.

enakost in svobodo vseh državljanov ne glede na poreklo, posest in socialni položaj. Krog simpatizerjev francoske revolucije je bil tudi med uradništvom precej velik, čeprav so bili jakobinci ali radikalni demokrati v manjšini. Ti tudi niso razvijali nikakršne strategije in taktike revolucije. Cesar Jožef II. je imel tesne stike z ljudmi, ki so bili kasneje obtoženi kot jakobinci.

Poglavje »Socialno gibanje in jakobinci« obravnava vprašanje vpliva francoske revolucije na kmečke nemire na Češkem, Kranjskem in v okolici Dunaja. Tesnejši vpliv je težko dokazati, francoski vpliv so videle predvsem oblasti. Z nastopom vlade Franca II. so se razmere v državi zelo spremenile. Najrazličnejši krožki, v katerih so se razsvetljenci svobodno zbirali v času Jožefa II., so bili zdaj označeni kot skrajno nevarni. Nevarni so postali zagovorniki reform, njihovo gibanje pa je budno nadzirala policija. Profesor na dunajski univerzi Alois Hoffmann je razvijal v časopisu »Wiener Zeitschrift« teorije zarote, po kateri je bila francoska revolucija del svetovne zarote, zarotnik pa je bil naenkrat tudi vsakdo, ki je zagovarjal kakršnokoli sorodno idejo s francosko revolucijo.

Avtor se sprašuje, kakšen je bil odnos jakobincev do nacionalnega vprašanja. Ugotavlja, da so svoje ideje povezovali z nacionalnim vprašanjem in tako z nacionalno neodvisnostjo le jakobinci na Ogrskem, drugače pa je bilo v avstrijskem delu države, kjer da sta »Marija Terezija in Jožef II. s centralizacijskimi posegi že položila pomembne temelje enotni nacionalni in moderni ozemeljsko sklenjeni državi«. Ugotavlja tudi, da so bili avstrijski jakobinci, tako kot večina srednjeevropskih jakobincev in revolucionarnih demokratov, za močno centralizirano državo, proti vsakršnim posebnim položajem posameznih teritorijev ali dežel. V posebnem poglavju predstavlja še posebej jakobince: Andreja Riedla, duhovnika Jožefa Renderlja in Jožefa Sonnenfelsa. Leta 1794—1795 je bil uprizorjen proti jakobincem v Avstriji velik izdajniški proces. Na Dunaju sta bila dva obsojena na smrt, na Ogrskem pa je bilo izvršenih sedem smrtnih obsodb, med njimi je najbolj znan obsojenec Ignaz von Martinovics. Večje število jih je bilo obsojenih na dosmrtno ječo. Leta 1796 je bil usmrčen še baron Taufferer iz Kranjske, ki je s Francozi v resnici tudi sodeloval.

Francoski revoluciji je posvečen tudi prvi zvezek 25. letnika internacionalne teološke revije *Concilium*. Revija izhaja v sedmih jezikih: v nemščini, angleščini, francoščini, italijansščini, nizozemščini, portugalsščini in španščini. Claude Geffré in Jean-Pierre Jossua v predgovoru opozarjata na velike spremembe pri gledanju na francosko revolucijo med proslavami njene stoletnice in sedanje dvestoletnice. Na eni strani je katoliško zgodovinopisje prenehalo obsojati francosko revolucijo zaradi njenega domnevnega satanskega karakterja, na drugi strani pa zgodovinarji na splošno, na osnovi opazovanja modernih totalitarizmov, treznejše presojuje utopijo revolucije. Revija je objavila prispevke različnih evropskih avtorjev, ki odkrivajo nove odnose med katoliško Cerkvijo in revolucijo.

Chr. F. Mooney piše o nasprotju med ameriško in francosko revolucijo s stališča njenega odnosa do krščanstva. Medtem ko predstavlja francoska revolucija inkarnacijo sovraštva proti veri, ki jo je enačila s katoliško Cerkvijo, so si avtorji ameriške ustave prizadevali za čim večji religiozni pluralizem. Zaradi tega so odklanjali vsako misel na državno vero. — Jean Comby opisuje težavno uresničevanje republikanskih gesel »svoboda, enakost, bratstvo« v vsakdanjem življenju in neposredni vpliv teh gesel na življenje cerkve. Geslo enakosti je imelo za cerkev takoj konkretne posledice, saj je po njem kler zginil kot poseben stan in se je 4. avgusta odpovedal svojim posebnim pravicam, 2. septembra pa je predal svojo posest naciji. Avtor meni, da to klera ni toliko prizadelo kot geslo svobode, s katerim je Cerkev izgubila privilegirani položaj. V imenu istega gesla so bile prepovedane zaobljube redovnikov, zaradi česar so bili ti dejansko ukinjeni. S konstitucijo o cerkvi 12. julija 1792 je bila suverenost ljudstva razširjena tudi na cerkev. Odslej je kot uradnike volilo ljudstvo tudi škofe in župnike. Papež Pij VI. je civilno konstitucijo obsodil skupaj z revolucionarnimi temelji predvsem tistih o človeških pravicah, ki so veljali tudi kot osnova nove francoske cerkve: svoboda vere, svoboda vesti, svoboda tiska kakor tudi enakost vseh ljudi. Po njegovem so bile vse te pravice v nasprotju z voljo Stvarnika. Ta papežev nastop je bil tudi eden pglavitnih vzrokov, da je cerkev začela veljati za prvo sovražnico revolucije. Razmere so se sicer začele umirjati že po smrti Robespiera, šele v najnovejši dobi pa se je utrdilo spoznanje, da iz besed enakost, svoboda, bratstvo — nekateri so tako mislili že leta 1789 — odmeva Evangelij.

Bernard Plongeron predstavlja pod naslovom »Rojstvo republikanskega krščanstva (1789—1801) Abbé Grégoire« življenjsko pot tega francoskega škofa iz vrst revolucije, ki je želel »spraviti božje pravice s človeškimi pravicami«, ideale revolucije in ideale krščanstva. Med drugim si je prizadeval za uvedbo živega jezika v bogoslužje, ima pa tudi velike »zasluge«, da je v šolstvu popolnoma prevladala francoščina nad drugimi jeziki ali »dialekti« v državi. Kljub pomembnemu položaju in vlogi, ki jo je imel, avtor ugotavlja, da njegovo delo še do danes ni v celoti predstavljeno. — Nekaj prispevkov obravnava razloge, zakaj cerkev revolucije ni sprejela. V Nemčiji sta jo

na primer odklanjali tako protestantska kot katoliška Cerkev. — V tretjem delu avtorji kritično obravnavajo vprašanje, koliko so človeške pravice, proklamirane v francoski revoluciji, ki jih Cerkev po drugem vatikanskem koncilu tudi uradno sprejema, uresničene tudi v njej sami.

Vincenc Rajšp

Giulio Sapelli, **Trieste itallana. Mito e destino economico**. Milano : Franco Angeli, 1990. 343 strani.

V zbirki zgodovinskih razprav je pri milanski založbi Franco Angeli izšla obsežna publikacija, ki obravnava gospodarski razvoj Trsta v 20. stoletju. Avtor tega v več pogledih izzivalnega dela je Giulio Sapelli, zgodovinar iz Turina, večletni predavatelj na tržaški univerzi, trenutno pa profesor sodobne italijanske zgodovine v Milanu. Sapelli je svoje dosedanje raziskovalne napore dosledno vložil v proučevanje italijanske gospodarske zgodovine. Proučil je razmerje, ki se je v Italiji izoblikovalo med krajevnimi gospodarskimi sistemi in širšim tržiščem ter razvoj kapitalistične proizvodnje. V italijanskem gospodarskem okviru je raziskal industrijsko kulturo italijanskih gospodarstvenikov in podjetij. Osvetlil je na primer vlogo in delo Adriana Olivettija. Pričel je tudi s študijem ene izmed danes najpomembnejših italijanskih zavarovalniških družb, Riunione adriatica di sicurtà, in ugotovil, da ne more mimo njenih tržaških korenin in mimo izvora njenega dolgoletnega vodilnega kadra, ki se je začetno izoblikoval prav v tržaškem gospodarskem okolju. Sapelli je namreč prepričan, da je pisanje zgodovine tudi ene same zavarovalniške družbe neločljivo povezano s poznavanjem njenega okolja. Odtod potreba po celovitejšem poznavanju tržaške gospodarske preteklosti in po proučitvi političnega ozadja, ki je nešteto krat odločalo o usodi tržaškega gospodarstva.

Sapellija je Trst očaral s svojo kozmopolitsko preteklostjo, kakor sam pove v uvodu, a tudi izzval z nepogrešljivim prepletanjem mita in resničnosti. Kot zgodovinar se je okoristil s statusom zunanjega opazovalca in s primerno odmaknjenostjo razkril gospodarske silnice tega stoletja, da bi podrl vizijo o Trstu kot srečnem otoku. Raziskal je doslej poznane, a tudi še neraziskane arhivske vire (npr. arhiv Banca d'Italia); nekatere ustanove (npr. Banca Commerciale Italiana) pa so mu prepečile vpogled v dokumentacijo, ki jo hranijo.

Propad tržaškega gospodarstva se po Sapellijevem mnenju začne z razpadom Avstro-Ogrske in s priključitvijo Trsta k Italiji. Gospodarstvo Trsta je bilo znotraj novih meja zapisano propadu iz enostavnega razloga, ker je Trst postal mesto brez zaledja. Izguba zaledja je bila namreč za tržaški gospodarski sistem pogubna ne glede na gesla irendentističnih in nacionalističnih krogov, ki so bili zaverovani v gospodarsko neodvisnost Trsta. Nasprotno so celo menili, da je tržaško gospodarstvo italijansko, ker je bila večina tržaške delovne sile, po njihovem mnenju, italijanske narodnosti. Isti krogi so zanikali večnarodnost tržaškega kapitala v prepričanju, da je bil avstrijski državni okvir prava ovira za celovit razvoj tržaškega gospodarstva in za uspešen prodor italijanskega kapitala na balkansko območje. Programi liberalnacionalnih in irendentističnih veljakov so se izkazali v novem državnem okviru za utopistične. Vsa vitalna področja tukajšnje ekonomije (industrijo, trgovino, zavarovalništvo in bančništvo) je takoj po koncu prve svetovne vojne zajela huda kriza. Italijanske oblasti so nacionalizirale avstrijsko-ogrske bančne podružnice, s tem pa so onesposobile krajevni finančni kapital. Kot ugotavlja Sapelli, ni šlo zgolj za resanacijo tržaškega bančništva, temveč tudi za njegovo omejitve, ki se je v najjasnejši obliki pokazala zlasti pri uničenju slovenskega bančništva. Zakladni minister Stringher je že leta 1919 pisal v Trst, da je treba tržaško bančništvo popolnoma poitalijančiti. Isti težav so imele tudi tržaške zavarovalnice, ki so se morale vključiti v povsem nov državni okvir. Ladjedelnštvo je medtem životarilo kljub posojilom in vojni odškodnini, ki so mu jih nudile nove oblasti. Razblinil se je sen o Trstu kot industrijskem centru v rokah zasebnega kapitala. Iz čisto političnih razlogov je »Trst moral gledati proti Milanu in ne proti Dunaju«. Taka usmeritev je bila pa povsem nasprotna Trstu, saj je sprožila konkurenco med tržaškim in ostalimi italijanskimi pristanišči.

Pomoč državnega kapitala ni torej preprečila, da bi tržaško gospodarstvo ne zašlo v hudo krizo. Zaman je bilo posredovanje Arminia Brunnerja in vseh tistih, ki so se zavzeli, da bi Trst ne izgubil nekdanj privilegiranega razmerja s srednjeevropskim prostorom. Dejansko se je že v začetku tridesetih let pokazalo, da je gospodarska ekspanzija italijanskega kapitala na Balkanu le retorično geslo italijanskega kolonializma. Tržaški gospodarski krogi niso bili več kos novi politični in gospodarski situaciji, poleg tega pa niso znali kljubovati konkurenci severnonemških pristanišč. Glavni vzrok hude krize, ki je že sredi dvajsetih let zajela tržaško gospodarstvo, pripisuje Sapelli manj splošni gospodarski konjunkturi kot predvsem krajevnim gospodarskim